

Key words: the personality, the teacher, the pupil, the student, the subject – subject interaction, management, teaching and educational process.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гриньова М. В.

УДК 371.134.018.7+373.211.24(045)

Ю. О. Терещенко

**ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

Сучасний рівень розвитку суспільства характеризується тим, що багато областей людської діяльності, зокрема й освіта, стрімко розвиваються за рахунок впровадження інновацій. Людині в цій ситуації потрібно бути не лише виконавцем у їх здійсненні, але й безпосереднім творцем інноваційних процесів, адже виявляється прямопропорційна залежність між рівнем інноваційної культури педагога і ефективністю реалізації професійної діяльності. Інноваційна культура фахівця дошкільного навчального закладу виступає в ролі обов'язкової складової професійної майстерності і вимагає належної уваги під час спеціальної підготовки.

Вагома роль у системі освіти належить педагогу. Саме за допомогою діяльності педагогічних працівників реалізується державна політика. Сьогодні в умовах суспільних трансформацій значно змінюються й погляди на вихователя дітей дошкільного віку як носія культурно-історичної спадщини, загальнолюдських і національних цінностей. Педагог сьогодні перестає бути для учнів єдиним джерелом знань, тому він має постійно здобувати й узагальнювати нові знання з різноманітних способів отримання інформації і володіти технологіями їх передачі таким чином, щоб у вихованців формувалися вміння відшукувати інформацію, виробляти нові знання, порівнювати, систематизувати, використовувати їх у житті. У такого педагога сформована інноваційна культура, а отже, він буде здатен сформувати її у своїх вихованців.

Орієнтація науки і освіти на інновацію змінює статус особистості, ставить у центр вимогу проголошення і визнання її інноваційності, а також взаємозв'язок освітніх перетворень з новими цінностями, які народжують нову особистість – інноваційну особистість педагогічного працівника. Розвиток інноваційної культури як складової професійної, педагогічної та психологічної культури, що характеризується

цінностями, смислами, установками, знаннями, уміннями, навичками, способами творчої та інноваційної діяльності, зумовлює становлення інноваційної особистості. Як цілісна характеристика особистості фахова інноваційна культура включає здатність усвідомлювати цінності інноваційної культури як суб'єктивний досвід, фахову готовність сприймати і застосовувати інновації, психологічну готовність до інноваційної діяльності. Формування інноваційної культури найкраще здійснюється у процесі педагогічної практики.

Готовність педагогів до інноваційної діяльності розглядається у працях таких вчених, як Балл Г. О., Бастун М. В., Красовський А. П. У роботах Зязюна І. А., Семиченко В. О. розкриваються інноваційні тенденції сучасної освіти та гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів. Закони і принципи інноваційних педагогічних процесів розкрито в працях Дичківської І. М., Даниленко Л. І., Маслової В. І. До проблеми формування інноваційної культури у фахівців дошкільних навчальних закладів звертаються такі педагоги: Гавриш Н., Машкіна Л., Пироженко Т. та ін. Усіма вищеперерахованими педагогами підкреслюється необхідність оволодіння студентами навичками пошуку, оцінки, аналізу та здобуття знань в сфері інновацій, а також їх використання у своїй практичній діяльності.

Завданням статті є визначення та підкреслення вагомої ролі педагогічної практики у процесі формування інноваційної культури у майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів.

У наш час вимоги, які ставляться до будь-якої форми суспільної діяльності, незмінно пов'язують з культурою, тому що її високий рівень є необхідною умовою ефективності будь-якої праці, а тим більш педагогічної. Нова українська держава, нове суспільство, що будується відкритим, громадянським, потребує нового викладача, нового студента. Тому підвищення педагогічної майстерності вихователя дітей дошкільного віку, рівня його культури, мислення, світогляду завжди було й буде актуальною проблемою. Отож, перед сучасною освітньою установою постає проблема формування педагога-інноватора як носія інноваційної культури. Формування такої особистості передбачає розвиток духовних потреб пізнання і самопізнання, краси, спілкування, творчості, пошуку сенсу життя, щастя, наявності ідеалу.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено, що феномен „культура” багатозначний і характеризується складністю та багатовимірністю. Серед великої кількості визначень поняття „культура” можна виділити такі основні положення: суть культури – гуманістична, людинотворча, яка полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей щодо кожної людини; продуктом і одночасно творцем культури є людина; головне джерело культури – діяльність людини; культура вбирає в себе способи і результати діяльності людини. Культура розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку й діяльність людини, а сама людина є її носієм і ретранслятором, тобто культура – специфічно

людський спосіб буття, який визначає весь спектр практичної та духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою.

Поняття „інноваційна культура вихователя” до цього часу є не достатньо вивченим. Так, І. М. Дичківська визначає інноваційну культуру педагогічного працівника як систему освоєних особистістю педагогічних засобів, що забезпечують інноваційний спосіб діяльності, системоутворюючим елементом якого є цінності інноваційного плану [2, с. 338]. Іншими словами, – це вільне творіння нового з дотриманням принципу спадкоємності. Інноваційна культура – складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої загальнокультурної, соціальної, психолого-педагогічної підготовленості вихователів до інноваційної діяльності.

Беззаперечно, що людина культури – це духовно багата особистість, яка має творчі здібності, віддана своїй справі, захоплена нею. Формування такої особистості передбачає розвиток духовних потреб пізнання й самопізнання, краси, спілкування, творчості, пошуку сенсу життя, щастя, наявність ідеалу.

Інноваційна культура вихователя дітей дошкільного віку є інтегративною системою, що включає сукупність знань, умінь, навичок, способів інноваційної педагогічної діяльності, усвідомлювані цінності інноваційної особистості, психологічні властивості інноваційного типу особистості педагогічних працівників та їхню інноваційну поведінку.

Інноваційна культура особистості все більше й більше визначається рівнем здатності тієї або іншої людини до творчого й критичного мислення.

Творче мислення – таке мислення, результатом якого є відкриття принципово нового розв’язання якоїсь проблеми.

Критичне мислення є перевіркою запропонованих розв’язань із метою, наприклад, визначення галузі їх можливого застосування. Творче мислення спрямоване на створення нових ідей, а критичне виявляє їх недоліки. Отже, для ефективного розв’язання інноваційних задач необхідні обидва види мислення, хоча використовуються вони порізно, бо критичне мислення часто є немов перешкодою для творчого мислення, і навпаки.

Інноваційні процеси були притаманні освіті у різні історичні періоди й визначали її розвиток. Найбільш широкого поширення вони досягли в кінці XIX – початку XX ст. в Росії, Німеччині, Франції та США, країнах, які відрізнялися яскраво вираженою творчою спрямованістю і нестандартністю підходів до навчання і виховання. Інноваційний досвід висвітлено в роботах С. Т. Шацького, А. І. Пискунова, З. І. Равкіна та ін. Педагогічні ідеї того часу було сприйнято і творчо апробовано в школах Росії 20 – 30-х років (школах-комунах Наркомпроса, школах-лабораторіях та ін.). Педагогічні інновації виконують багато функцій в розвитку освітньої системи і стають масовим явищем.

Комплексне дослідження інноваційної культури як феномена людської діяльності слід виконувати у контексті загального змісту культури, а також у розрізі структури інноваційної культури, виявлення її функцій та основних проявів, предметної діяльності, розроблення напрямів формування, впливу на ступінь розвитку інноваційних процесів та ефективність проведення державної інноваційної політики.

На нашу думку, інноваційну культуру варто представити як явище професійне, оскільки саме професіонали, в якій би галузі вони не діяли, вносять нове в різні сфери суспільного життя. Початковою базою інноваційної культури педагога є загальнокультурні (соціокультурні) якості особистості: духовність, громадянськість, ерудиція, оскільки всі вони пронизують зміст освітнього процесу, складають його атмосферу і повинні поступово ставати якостями вихованців.

Інноваційна культура особистості багато у чому залежить і від рівня розвитку її творчих здібностей. Слід зазначити, що існують, як мінімум, три основні підходи до проблеми творчих здібностей.

В рамках першого підходу вважається, що як таких творчих здібностей немає, але як необхідна умова творчої активності особистості виступає інтелектуальна обдарованість. Головну роль в детермінації творчої активності відіграють мотиви, цінності, особисті риси.

Згідно з другим підходом, творча здібність є самостійним чинником, незалежним від інтелекту. У більш „м'якому варіанті” ця теорія свідчить, що між рівнем інтелекту і рівнем інновативності є незначний взаємозв'язок.

Третій передбачає такий підхід, коли високий рівень розвитку інтелекту припускає високий рівень творчих здібностей і навпаки. Творчого процесу, як специфічної форми психічної активності, немає.

Зазначимо, які саме якості насамперед необхідні для формування інноваційної культури педагога. Можна виокремити три групи таких властивостей особистості: 1) відношення до дітей як до суб'єктів, які розвиваються; 2) культура людської взаємодії; 3) відношення до себе як до суб'єкту, який розвивається.

Серед специфічних шляхів формування інноваційної культури педагога на особливу увагу заслуговують методи рефлексивно-інноваційного практикуму, запропоновані В. О. Сластьоніним і Л. С. Подимовою, як от: полілог, дискусія, рефлексивна інверсія, інтерв'ю. Суть означених методів „рефлексивного культивування” полягає в їх принциповій інноваційній відкритості по відношенню до кожної педагогічної задачі, не у споживацькому, а у творчому розумінні. Рефлексивно-інноваційні методи дозволяють актуалізувати попередній досвід, переосмислити його, виявити нові відношення і проблеми освітньо-виховного закладу майбутнього, спрямувати процес переосмислення себе та своєї діяльності у напрямку створення інновацій.

До методів, що дозволяють реалізувати інноваційну поведінку педагога, насамперед належить проблемно-рефлексивний полілог, метою

якого є актуалізація і розвиток творчих можливостей педагога до самостійного осмислення проблем інноваційної діяльності, а також до прийняття інноваційних рішень. Цей метод складається з таких етапів: 1) етап відшукування і визначення педагогічних проблем, де кожен учасник, не повторюючи попереднього, структурує проблему; 2) етап висунення ідей по вирішенню означених проблем; 3) колективне обговорення.

Цінність такого полілогу полягає в тому, що забезпечується розвивальний ефект не лише найбільш підготовлених у формулюванні й вирішенні проблем педагогів, а й усіх – зокрема менш поінформованих і творчих. Через „заборону” на повторення кожним учасником досягається ефект максимального осмислення альтернативних рішень.

Наступним методом розвитку інноваційної поведінки є позиційна дискусія, яка дозволяє не лише сформувати банк даних про різні педагогічні інновації, але й забезпечити процес їх критичного аналізу. Механізм такої дискусії передбачає поділ групи на три частини.

Перша група зосереджує увагу на виробленні проекту майбутньої інновації, на своєму баченні та обґрунтуванні її. Після цього до обговорення приєднується друга група, яка, вияснивши всі альтернативні варіанти щодо запропонованого нововведення, спростовує твердження першої групи та розробляє програму дій відповідно свого рішення. Завданням третьої групи є аналіз та пошук компромісних шляхів вирішення проблеми. Далі групи міняються ролями, і весь цикл повторюється знову.

Усе позитивне, створене в процесі групової діяльності, на кожному етапі фіксується та поглиблено аналізується. Таким чином формується цілісне уявлення тих процесів і явищ, які можуть виникнути в результаті впровадження інновації [1, с. 62 – 64].

Дослідженнями О. В. Кучергіної встановлено, що процес формування інноваційної культури педагога дошкільного навчального закладу в достатній мірі визначається сукупним виконанням наступних умов: 1) розробка змісту навчання педагогів, що включає формування всіх компонентів інноваційної культури; 2) сворення та впровадження в практику технологій формування інноваційної культури, що забезпечує розумову і поведінкову активність педагогів; 3) забезпечення безпосереднього взаємозв'язку змісту процесу навчання з професійною діяльністю педагогів дошкільних освітніх установ [3].

Покращення інноваційної культури особистості передбачає формування умінь і навичок подолання всякого роду перешкод, які можуть виникнути на шляху продуктивного інноваційного мислення. Серед таких перешкод можна назвати наступні: 1) конформізм – бажання бути схожим на інших людей (людина боїться виказати незвичайні ідеї через боязнь виглядати смішним або не дуже розумним); 2) цензура (передусім і особливо – внутрішня, або занадто висока самокритичність); 3) страх, боязнь невдачі також сковує уяву і ініціативу; 4) ригідність – це

утрудненість в зміні способів діяльності в нестандартних умовах; 5) прагнення знайти рішення нової задачі негайно; але надмірно висока мотивація часто сприяє ухваленню неадекватних, помилкових рішень.

Інноваційна культура у майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів формується в процесі навчальних занять, позааудиторної діяльності та в процесі педагогічної практики. В українському педагогічному словнику педагогічна практика визначається як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів. Мета практики – закріпити теоретичні знання та виробити у студентів вміння та навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності [5, с. 5].

В ході всіх видів практики, таких як пробна, показова, літня, переддипломна найоптимальніше можна формувати у студентів готовність до роботи з новими технологіями. Складаються плани практики, де рекомендоване використання тих чи інших інновацій, при чому враховується різний рівень сформованості професійних умінь та навичок студентів. Наприклад, під час навчально-виховної та індивідуальної роботи з дошкільниками, науково-дослідницької діяльності та взаємодії з родинами студенти можуть вчитись впроваджувати інноваційні педагогічні технології. Вони можуть використовувати і елементи інновацій, і повністю працювати на їх основі.

Серед студентів-практикантів є зацікавлені, обдаровані особистості, яким цікаво використання інновацій під час написання дипломних робіт та проходження практики, які читають новинки, прагнуть до досконалості і мають сформовану культуру використання інновацій. Так при проведенні роботи з дітьми найбільшою популярністю користуються елементи технологій С. Русової, В. Сухомлинського, М. Монтесорі, М. Єфимента та ін. [6, с. 115, 116].

Творча активність педагогів та вихованців – необхідна умова успіху радикальних змін в освіті, а значить і в суспільстві. Наскільки було залучено вчителів до змін, що відбуваються, як вони взаємодіють з дітьми, батьками, адміністрацією в нових умовах, що вимагають уміння будувати відносини на демократичній і гуманістичній основі, на нових принципах педагогічного і економічного мислення – все це вимагає подальших досліджень, а, головне, поліпшення якості управління, культурно-побутових умов, збагачення та оновлення способу життя і професійної діяльності педагогів системи дошкільної освіти. Для розвитку і реалізації творчого потенціалу, якщо не всіх, то більшості вихователів, особливо молодих, необхідно забезпечити комплекс соціально-економічних, професійно-педагогічних та соціально-психологічних заходів.

Отже, інноваційна культура педагога – це складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і

соціально-психологічної підготовки особистості до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку дитини на інноваційних засадах.

Пріоритетним завданням для системи управління освітою повинно стати створення умов для зростання інноваційної культури кожного педагога, а отже, і розвитку його вихованця.

Перспективи подальших розвідок щодо формування інноваційної культури у майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики ми вбачаємо у розробці системи роботи щодо формування компонентів інноваційної культури у майбутніх вихователів та методичних аспектів реалізації цієї проблеми.

Список використаної літератури

- 1. Дичківська І. М.** Основи педагогічної інноватики: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – Рівне : РДГУ, 2001. – 233 с.
- 2. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 351 с.
- 3. Кучергина О. В.** Условия формирования инновационной культуры педагога дошкольного образовательного учреждения [Электронный ресурс] / О. В. Кучерина. – Режим доступа : eduproc.wpkspu.ru/upl_eduproc/sekc7/10.doc
- 4. Максименко С. Д.** Реалізація інноваційної практики в дошкільному навчальному закладі: психологічний аспект / С. Д. Максименко ; за заг. ред. С. Д. Максименка, С. Є. Кулачківської. – Запоріжжя : Веселка, 2004. – 320 с.
- 5. Машкіна Л. А.** Організаційно-методичні засади педагогічної практики слухачів магістратури : навч. посіб. / Л. А. Машкіна. – Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2007. – 151 с.
- 6. Машкіна Л. А.** Підготовка студентів до впровадження педагогічних інновацій в дошкільних закладах : монографія / Л. А. Машкіна ; за наук. ред. Т. І. Поніманської. – Хмельницький : Евріка, 2004. – 204 с.

Терещенко Ю. О. Формування інноваційної культури у майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів в процесі педагогічної практики

В статті розкрито значення інноваційних процесів у системі освіти; теоретично обґрунтовані поняття „культура”, „інноваційна культура”, „інноваційна культура вихователя дітей дошкільного віку”; визначено шляхи її формування. Показано роль педагогічної практики у формуванні інноваційної культури у майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів. Автор визначає якості, які насамперед необхідні для формування інноваційної культури педагога, специфічні шляхи формування інноваційної культури педагога

Ключові слова: культура, інновації, інноваційна культура фахівців дошкільних навчальних закладів, педагогічна практика.

Терещенко Ю. А. Формирование инновационной культуры у будущих специалистов дошкольных образовательных учреждений в процессе педагогической практики

В статье раскрыто значение инновационных процессов в системе образования; теоретически обоснованы понятия „культура”, „инновационная культура”, „инновационная культура воспитателя детей дошкольного возраста”; определены пути ее формирования. Показана роль педагогической практики в формировании инновационной культуры будущих специалистов дошкольных образовательных учреждений. Автор определяет специфические пути и качества необходимы для формирования инновационной культуры педагога

Ключевые слова: культура, инновации, инновационная культура специалистов дошкольных образовательных учреждений, педагогическая практика.

Tereshchenko Y. A. Forming of the Innovational Culture of the Future Specialists of Pre-school Educational Institutions in the Process of Pedagogical Practice

The article reveals the importance of innovational processes in education system; Such notions as „culture”, „innovational culture”, „innovational culture of the educator of pre-school children” are theoretically grounded; the ways of its formation are defined. The role of pedagogical practice in forming of the innovational culture of the future specialists of pre-school educational institutions is revealed.

Key words: culture, innovation, innovational culture of the pre-schools specialists, pedagogical practice.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012 р

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 37.015.3:1+929 Локк

Чиж А. Н.

**МЫСЛИ И РАССУЖДЕНИЯ О ФИЛОСОФСКО-
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЯХ ДЖОНА ЛОККА**

Джон Локк – крупнейший английский философ и педагог XVII в. Он оказал серьезное влияние на последующее развитие философии и педагогики. Целый ряд его положений философско-педагогического характера находит своеобразное отражение и трактовку у французских просветителей, у Канта, Песталоцци и других. Вот почему его работы